

Фредерик Бастиа: 200 година слава, неприемане, неизвестност и влияние

През юли т.г. водещите икономисти от цял свят, включително списание Икономист, честваха юбилея от рождението на Бастиа.

Той си отива от този свят сравнително млад през 1850, покосен от нелечима тогава болест. От десет годишна възраст Фредерик е пълен сирак, завършва бенедиктински колеж в Сорез, т.е. няма осветена от държавата диплома за завършено образование. През първите 25 години след юношеството си Бастиа е просто добър предприемач. Обучението му по икономика е самостоятелно: чрез участие в деловата и търговска практика на доста бюрократизираната Франция и изучаване на Адам Смит и Жан-Батист Сей, за целите на двадесетгодишен (и всекидневен) спор на икономически теми със свой съсед и съдружник. Останалите 4–5 години, когато той работи и като икономист, държавник и публицист, му отреждат видно място в историята на икономиката и журналистиката. Времето, по което твори Бастиа, е крайно неспокойно – революцията във Франция и Европа от 1848 г. Франция бързо върви към социализъм и на популярност в Париж се радват фуриеристи, Огюст Прудон и Карл Маркс.

Иронията на съдбата за онези, които не познават неговото творчество, се състои в това, че най-често стават жертва на това незнание. Самата Франция дава многобройни примери за тази ирония – една икономика, която поддържа анекдотично високи нива на държавна намеса, едно от последните от които – въвеждането на 35-часова работна седмица със закон (Бастиа би казал: “А защо да не се работи само с лява ръка”¹)

Друг пример може да е България, но това важи за повечето страни от бившия СИВ. Тук Бастиа не е превеждан и издаван изобщо (изключение прави Съветският съюз, където преводът е направен от Института на червената професура в началото на 30-те години, за да се критикува по-лесно капитализма). Съответно липсват цели теми – най-вече анализът на грабежа като стопански феномен. Икономиките и хората от тези страни от последните десет години са хронична жертва грабежа като стопански процес. Това, между другото, обяснява защо тези страни се развиват много по-бавно от страните, пострадали от Втората световна война (включително Германия) в края на 40-те години.

Особено показателна е иронията на запознанството на Карл Маркс с работите на Фредерик Бастиа. Маркс го нарича “пътуващ търговец със свободна търговия”. Няколко години след смъртта на Бастиа Маркс доразработва трудовата теория на стойността в своя и нова за времето си теория на принадлежната стойност. Междувременно Бастиа е един от родоначалниците на разбирането на стойността като продукт на размяната – възглед, неправилно наричан “субективна теория на стойността”. При Маркс идеята е, че някой присвоява (ограбва) чуждо работно време, благодарение на общественото положение,

---

¹ На 13 декември 1846 г. Фредерик Бастиа публикува открито писмо до краля, в което предлага с указ да се забрани работата с дясна ръка, за да има повече работни места и основания стопанството да се затвори за международна конкуренция (тъй като в други страни хората работят с двете си ръце); писмото е озаглавено: “За дясната ръка и лявата ръка. (Доклад до краля)” и е публикувано първоначално в списание *Свободна размяна* (*Le Libre echange*), а след това в отделния том *Икономически софизми* на Бастиа.

придобито вследствие на разполагането със собственост. Следователно, прави извод Маркс, трябва да се премахне основата на грабежа – частната собственост върху онова, с което може да се произвежда. Така се полагат теоретичните основи на най-разрушителната и антихуманна политическа организация на икономиката, с която някога е експериментирало човечеството. Съседът на Бастиа, с който заедно спорят на икономически теми, също е бил социалист. Но Бастиа е успял да му окаже благотворно влияние. Очевидно не е такъв случаят с парижките социалисти Прудон и Маркс.

За двеста години теорията на Бастиа за стойността придобива все по-голяма популярност. Същото вероятно може да се каже и за възгледа му, че размяната и търговията не са всъщност на стоки, а на услуги. Бастиа е предвестник на съвременните разбирания за данъци, държава и политика, капитал, инвестиции в образованието и стопанска етика. Неговите идеи ясно се проследяват в теориите на Лудвиг фон Мизес (www.mises.org) и на двама Нобелови лауреати на XX век: Джеймс Бюкенан (www.gmu.edu/jbc/about/buchanan_bio.html) и Фридрих фон Хайек. Валфредо Парето признава нееднократно, че е дълбоко повлиян от Фредерик Бастиа.

Ако искате да научите повече за Фредерик Бастиа, можете да посетите страницата в Интернет: www.bastiat.org, където ще намерите достъп до неговите произведения на френски, английски и испански, доразвитие на неговите идеи, напътствия за библиотеки и събития, посветени на този велик, но все още слабо познат в Европа и у нас мислител.

Красен Станчев